

Het gelijk der economen

Twintig jaar geleden trok het Nederlandse kabinet de aandacht in de internationale vakpers. Het economiegehalte van Lubbers III was dan ook opmerkelijk hoog: Frey en Eichenberger (1993) telden drie ministers – en een president van de centrale bank – die hoogleraar economie waren. Dat was meer dan in enig ander land. Na afloop van Lubbers III bleken nog eens twee minister-economen professorabel te zijn. Ook de samenstelling van het kabinet-Rutte is opmerkelijk. Het wordt namelijk moeilijk een Nederlands kabinet te vinden waarin zo weinig economen zaten. Alleen Van Leers (planologie en ruimtelijke economie) en De Jager (Nyenrode, sociologische economie, bedrijfseconomie en rechten) lezen mogelijk ESB. Het bezit van een economiediploma biedt natuurlijk geen enkele garantie voor verstandig bestuur en beleid, maar ik lees de laatste tijd te vaak berichten en politieke uitspraken die economische wetmatigheden en kerninzichten tarten. Die vorm van economische bijziendheid is een garantie voor ondoelmatigheid en incoherentie. Veel van de bezuinigingen van het huidige kabinet zijn economisch ondoordacht. De plannen zijn gebaseerd op statische boekhoudkundige principes. Dat zijn weliswaar monetaire rekensommen, die naar de vorm lijken op staatshuishoudkunde, maar naar de aard de lessen van de gedragswetenschap economie negeren.

Een sterk voorbeeld van incoherentie en ondoelmatigheid is het plan om griffierechten voor tal van juridische procedures te verhogen. De motivatie voor deze bezuiniging is dat de kosten van de rechtspraak gedragen zouden moeten worden door de gebruikers van die rechtspraak en niet door de belastingbetaler: de griffierechten moeten kostendekkend worden. Dit is evident een foute en niet-economische redenering, omdat niet wordt onderkend dat de toegang tot de rechter een publiek goed is met belangrijke externe effecten. Die toegang heeft een disciplinerend effect doordat rekeningen beter worden betaald als de – impliciete – dreiging van een procedure reëel is en het zorgt voor een gelijk spelveld omdat het recht van de economisch sterkste wordt ingeperkt door het onafhankelijke oordeel van de rechter. Men kan het ook zo zien: meebetalen aan Vrouwe Justitia lijkt op het betalen van een verzekeringspremie: je hoopt dat juridische onaangenaamheden je niet overkomen, maar als je met onrecht wordt geconfronteerd, wil je als burger de gang naar de rechter kunnen maken. Sterker: je wilt als burger dat alle andere burgers die gang naar de rechter even probleemloos kunnen maken. Want als

je niet als belastingbetaler meebetaalt, dan betaal je toch, maar dan als consument. Oninbare rekeningen verhogen immers de kosten voor de afnemers omdat dubieuze debiteuren linksom of rechtsom in de kostprijs komen, en hogere griffierechten betekenen dat meer vorderingen ongeïnd zullen blijven. Nog belangrijker is de wetmatigheid van de economische substitutie: als de prijs voor juridische conflictbeslechting stijgt, zullen burgers en bedrijven uitwijken naar andere, minder geciviliseerde manieren om onenigheden uit te vechten. Een ongewenste verdere verruwing van de maatschappij ligt dan in het verschiet; ook dat levert maatschappelijke kosten op.

De voorgenomen verhoging van de griffierechten is een duidelijke illustratie van incoherent beleid dat zichzelf uiteindelijk in de staart bijt. De desbetreffende economische principes zijn eenvoudig. Jip en Janneke Modaal begrijpen dat je de brandweer niet financiert door de bluswerkzaamheden te laten betalen door mensen van wie de woning in brand staat. De rechter blust juridische branden en zorgt dat ze niet overslaan. Daarom moeten alle burgers meebetalen. Ook als hun huis niet brandt. Het aardige van de economie is dat onze wetenschap ondubbelzinnig waarschuwt tegen dom, onrechtvaardig en ondoelmatig beleid. Het verontrustende is dat de economie weliswaar heel erg gelijk heeft, maar dat gelijk niet lijkt te krijgen. Hoe kan dat toch? Nu de economische analyse zo helder is, moet iets anders verklaren waarom dit kabinet zonder economische bril regeert.

Het ligt voor de hand dat de politieke opbrengsten van fout beleid te hoog zijn. Het onterechte appèl om de belastingbetaler buiten de rekening te houden, zal de populariteit immers verhogen. Het verleggen van zichtbare belastingen naar onzichtbare en diffuse kostprijsverhogende of maatschappelijke consequenties is daarbij een belangrijk ingrediënt. De boekhoudkundige opbrengsten voor de Staatskas zijn direct, maar de kosten worden veel later zichtbaar. Sterker: het aantal procedures en de kosten daarvan zullen metterdaad omlaag gaan terwijl de maatschappelijke kosten zullen drukken op andere onderdelen van de Rijksbegroting of daar helemaal geen onderdeel van vormen.

O, zat er maar een échte econoom in het kabinet.

LITERATUUR

Frey, B.S. en R. Eichenberger (1993) *American and European economics and economists*. *Journal of Economic Perspectives*, 7(4), 185–193.